

GEOLOGISCHE VERZAMELINGEN IN NEDERLANDSE MUSEA EN INSTITUTEN

door G.M. RODING

In de nu volgende nummers zullen wij telkens Uw aandacht vragen voor één der Nederlandse openbare verzamelingen op "ons" gebied.

Wij richtten hiertoe een rondschrijven tot de musea van Amsterdam, Delft (T.H.), Denekamp, Enschede, Groningen, Haarlem (Teyler), Heerlen, Leeuwarden, Leiden, Maastricht, Noordoostpolder (Schokland), Tilburg en Utrecht met het verzoek ons voor dit doel een korte omschrijving te geven van de collectie.

Wij hopen, dat dit tot gevolg zal hebben dat er een nauwer contact ontstaat tussen de musea en onze leden.

Een museum kan ons dikwijls van groot nut zijn door zijn uitgebreide verzameling en bibliotheek. Men kan ons daar echter ook vertellen hoe en wat wij kunnen verzamelen en hoe wij onze vondsten moeten bewaren en eventueel conserveren.

Anderzijds is het misschien ook wel eens goed te bedenken wat er met uw verzameling moet gebeuren als u er zelf niet meer bent. Dat is wel een sombere gedachte, maar niettemin een onontkoombaar iets. Zou het niet jammer zijn, indien uw met veel moeite en zorg bijeengebrachte stukken door argeloze erfgenamen in een vuilnisvat gedeponneerd werden? Uit eigen ervaring zou ik u hiervan staaltjes kunnen vertellen die u de haren ten berge zouden doen rijzen!

Hebt u een enthousiast opvolger in familie of vriendenkring, dan is dat natuurlijk geen probleem, maar is dat niet het geval, dan is het verstandig om bijtijds eens rustig te bedenken in welk museum uw collectie het meest tot zijn recht zou komen. U hebt dan tevens de beste waarborg, dat er regelmatig de nodige aandacht aan wordt besteed!

Als eerste museum in deze reeks wordt hier besproken 't Museum voor de IJsselmeerpolders te Schokland.

DE GEOLOGISCHE AFDELING VAN HET MUSEUM VOOR DE IJSELMEERPOLDERS TE SCHOKLAND

door G.D. v.d. HEIDE

archeoloog bij de Directie IJsselmeerpolders

Het exposeren van geologisch materiaal is een niet zo heel eenvoudige zaak. Voor de betrekkelijk kleine groep van kenners en geïnteresseerden is het alleen in open expositie, dus niet achter glas, acceptabel; voor de niet ingewijden zijn de losse gesteenten eigenlijk helemaal niet interessant, maar men kan dit alleen maar door een speciale expositietechniek, met hulp van explicerende kaarten en tekeningen, belangwekkend maken. Natuurlijk moet het museum, dat een collectie van dit materiaal heeft, er naar streven hiermee een veel grotere groep dan alleen maar de ingewijden te bereiken. En zeker kan een verzameling, mits duidelijk en van instructieve tekst en tekeningen voorzien, ook voor de middelbare scholen van groot belang zijn als visueel te verwerken leerstof. Bij een groeiende interesse voor de geologie is het zeker wenselijk en nuttig hieraan alle aandacht te besteden.

Ten aanzien van de geologische verzameling van het IJsselmeer-

Foto: Directie van de Wieringermeer.

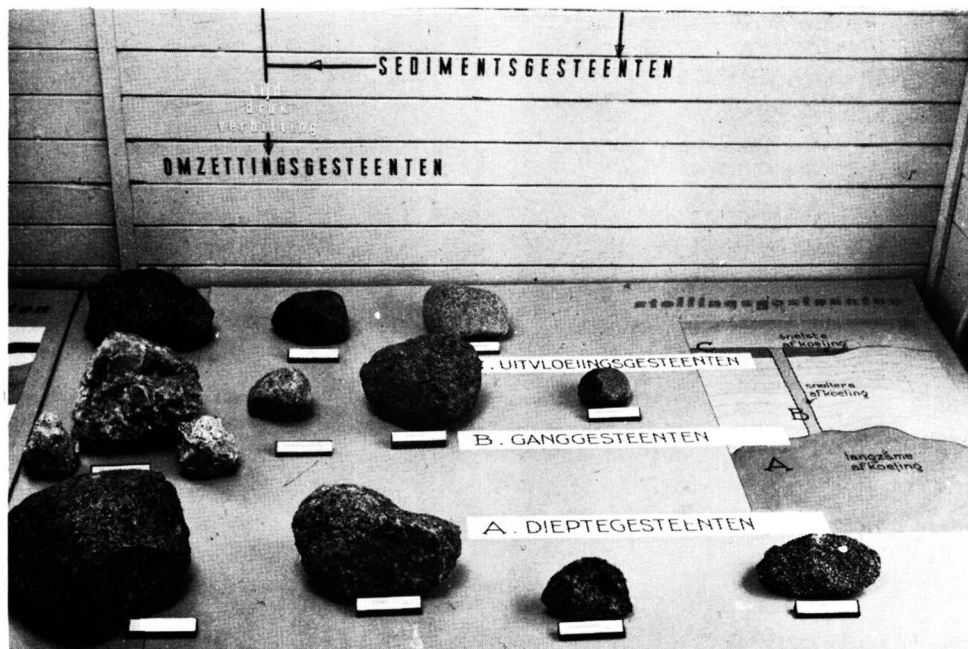

Foto: Directie van de Wieringermeer.

gebied is dit nu geschied in het museum op Schokland. Althans wat betreft de kwartaire geologie van de voorlaatste - Saale-(Riss-)-IJstijd af. In feite is er het gebied van de jongste geologie in betrokken: het Holoceen is gevolgd tot in de huidige tijd. Er is een expositie samengesteld die na een korte inleiding over de wording van de aardkorst en de wijze van het tot stand komen van de gesteenten - verdeeld dus over stollings-, sediments- en metamorfe gesteenten - de bezoekers plaatst temidden van de uit het noorden met het landijs aangevoerde gidsgesteenten. De inleiding over de wording van de gesteenten is verduidelijkt met behulp van grote kaarten en tekeningen, structuurtekeningen, enz. De herkomst van de stenen, aangevoerd met het landijs, ijsuitbreidingen van Saale- en Weichselglaciaal, is met duidelijke kaarten aangegeven. Er is voorts op gemakkelijk herkenbare wijze aangegeven wat de noordelijke gidsgesteenten zijn en welke van het zuiden uit zijn aangevoerd. Het materiaal dat ter demonstratie aanwezig is, is zodanig gekozen dat het een open opstelling van genoegzaam typerende stukken van behoorlijk formaat toelaat. Het betreft uitsluitend zwerfstenen uit het gebied van de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland. Het laatste terrein leverde tot nu toe de zuidelijke stukken.

De kalksteenverzameling wordt afzonderlijk behandeld volgens de geologische indeling. Een schema maakt het mogelijk een indruk te krijgen van de ouderdom der lagen en gesteenten. En ook hier uitsluitend stukken uit het Zuiderzeegebied.

Aansluitend aan het Tertiair wordt daarna het Kwartair behandeld met de aanvoer van keileem en zwerfstenen en met de opbouw van de overige twintig grondlagen die in de Noordoostpolder zijn te onderscheiden. Elke laag wordt behandeld door middel van een monster waaruit de bezoeker kan zien of de laag opgebouwd is uit zand, veen of klei. De in het sediment voorkomende schelpen duiden op zoet-, brak- of zoutwatermilieu. Het schema maakt het mogelijk om van elk van de lagen nader te weten omtrent plaats in de stratigrafie, ouderdom, plantengroei, klimaat, tijd, verdeling van land en water in het betreffende gebied en de cultuurfase waarin het sediment werd afgezet, ontleend aan de bodemvondsten van archeologische aard. Een prachtig groot lakprofiel van de zoetwaterafzetting van de Middeleeuwen tot de 17e eeuw geeft een indruk van één van de afzettingen uit het jonge Holoceen. De rondgang wordt afgesloten met een paar metalen foto's met opnamen van het reservaat "P. v.d. Lijn" bij Urk, toepassing van stenen en aanvoer daarvan ten behoeve van dijkbouw om de Zuiderzee. Tenslotte prijkt er nog een grote kaart aan de wand, gestoken uit hout. Dit is de oudste geologische reliefkaart van Nederland, het noordelijk deel met de Zuiderzee, gemaakt in 1875 door Jacob Paulus Amersfoordt. Het is een prachtig, geologisch-historisch, bijzonder belangwekkend unicum.

De toepassing van stenen bij de dijkbouw is ook in realiteit opgenomen: noordelijke en zuidelijke dijkstenen en grafstenen als dijk materiaal van vroeger - ook weer uitsluitend uit het Zuiderzeegebied - vonden ruimte in het midden van de expositie. Een aantal resten van prehistorische dieren, waaronder een paar gave bisonschedels, vond met toelichting in de vorm van reconstructie-tekeningen tenslotte ook nog een goede plaats.

De eigenlijke studiecollectie is in een drietal ladekasten ondergebracht: één voor noordelijke en zuidelijke kristallijn materiaal en twee voor de kalkstenen met fossielen.

Voor de gehele verzameling, determinatie en opstelling hebben de heren P. v.d. Lijn, W.T. Hellinga en voor de kalkstenen B. Boelens een zeer werkzaam aandeel gehad. Zonder hun hulp had het bovenbeschrevene niet tot stand kunnen komen.

Wij zijn ervan overtuigd dat deze zeer instructieve verzameling van groot belang is o.m. omdat vrijwel nergens een zo zuivere streekcollectie van een zeer beperkt, maar uitzonderlijk rijk gebied voorkomt, geheel zonder importstukken uit andere gebieden, voor wat de noordelijke erratica betreft dus uitsluitend van met het Saale-ijz aangevoerd materiaal. Als zodanig is de verzameling een bijzonder zuivere afspiegeling van wat er in de ondergrond van het nieuw polderland voorkomt.

Wij moeten wel bedenken dat deze collectie in wezen een unicum vormt in verhouding tot andere zwerfsteenverzamelingen door de geografische specialisatie. Juist daarom moet het van bijzonder groot belang worden geacht dat deze collectie zoveel als enigszins mogelijk is wordt gecompleteerd. Het is genoegzaam bekend dat nagenoeg alle geologische collecties bestaan uit in diverse gebieden gevonden gesteenten, dikwijls met zeer sterke geografische spreiding. Een collectie als de bovenbeschrevene kan men dus nergens aantreffen.

De kalksteencollectie is stellig thans eveneens de meest gevarende van ons land, misschien zelfs wel van een veel groter gebied, wanneer wij de uitlatingen van enkele gespecialiseerde bezoekers en onderzoekers mogen aanhalen.

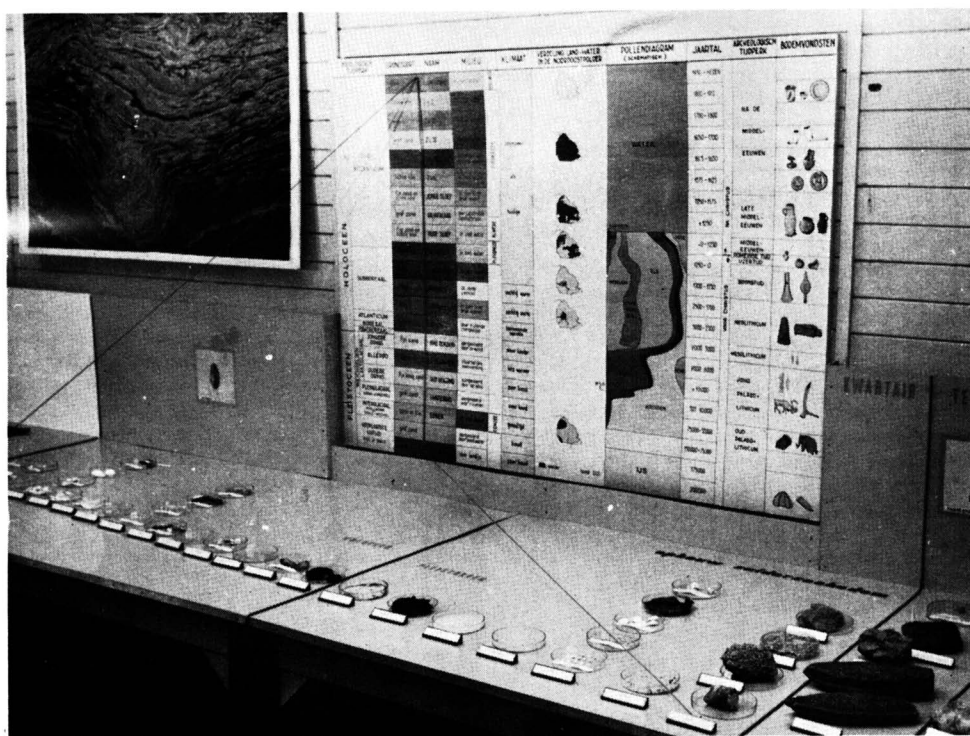

Foto: Directie van de Wieringermeer.

Ten aanzien van de verzameling kristallijne gesteenten zouden wij nog graag de bijzondere aandacht van de verzamelde leden van de N.G.V. vragen. Hoewel deze collectie dus reeds tamelijk compleet is, ontbreken toch nog enkele gesteenten. Van enkele daarvan is bekend dat zij op de moreneterreinen bij Urk en/of De Voorst in de N.O.P. zijn gevonden, maar in privéverzamelingen onderdak vonden. Om de openbare verzameling op Schokland zoveel mogelijk te completeren zouden wij nu graag een beroep op de verzamelaars in de N.G.V. om hun collectie daarop eens na te zien: uitsluitend gaat het om stukken die in de Noordoostpolder zijn gevonden bij Urk of bij De Voorst. Materiaal van elders wordt niet in de collectie opgenomen zoals wij reeds zeiden. Een totale lijst van het bezit van het genoemde museum - op zichzelf ook van belang om eens te zien wat het gebied o.m. heeft opgeleverd - wordt gestencild en u toegestuurd opdat u kunt vergelijken wat voor ons uit uw verzameling in aanmerking zou kunnen komen. Dat zoudt u kunnen doen toekomen aan het Museum voor de IJsselmeerpolders te Schokland N.O.P. (Post Emmeloord). Het zal bijzonder op prijs worden gesteld wanneer op deze wijze de N.G.V. zou kunnen medewerken aan het completeren van de collectie van de Directie van de IJsselmeerpolders, de Dienst, die vooral ten behoeve van de leden van de N.G.V. zich op instigatie van de heer P. v.d. Lijn veel moeite en kosten getroost heeft om het prachtige reservaat bij Urk tot stand te brengen. Mogen wij in deze op uw medewerking rekenen? Het is van algemeen en wetenschappelijk belang!

G E O L O G I S C H E D I E N S T
H A A R L E M

Bij de afdeling kaartering bestaat gelegenheid tot plaatsing van een

GEOLOGISCH ASSISTENT

Aard der werkzaamheden: geologisch veldwerk
Leeftijd niet boven 30 jaar. MULO-opleiding
Bezoldiging vlg. Rijksregeling - schaal 45.
Bezoldigingsbesluit Rijksambtenaren.

Sollicitaties aan de Directeur,
Postbus 157, Haarlem